

- had vier zonen (*De Nederlandsche leeuw*, XLI (1923) 291; *De Nederlandsche leeuw*, LXXVI (1959) 260-261). Zijn broer Jan (in 1564 ten tijde van het overlijden van zijn moeder circa achttien jaar oud, overleden 1582, bij zijn weduwe Janneke Adriaensdr Goeree een kind nalatende) is waarschijnlijk de Johannes Huessen, die op 3 juli 1563 te Douai het *album amicorum* van Otto van Wijhe tekende (*De boekenwereld*, XXI (2005) 291). Van zijn jongste broer Jacob weten we alleen dat hij in 1564 circa vier jaar was.
- 12 Th. van Rheineck Leyssius, 'Huyssen van Kattendyke', *De Nederlandsche leeuw*, XLIX (1931) 238-240.
- 13 O. Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers, residerende in het buitenland 1584-1810* ('s-Gravenhage, 1976) 89-94 (nr. 56).
- 14 *Nederland's Adelsboek*, LXXX (1989) 455 e.v.
- 15 Als huwelijksjaar staat in bijna alle publicaties 1632 (*De Nederlandsche leeuw*, IX (1891) 67; *Leids kunst-historisch jaarboek*, VIII (1989) 91-104), maar het DTB-archief van Delft geeft het correcte jaar, hetgeen trouwens beter correspondeert met de begraafdatum van haar eerste man Cornelis van Beest van Heemskerk in de Nieuwe Kerk aldaar op 25 april 1632.
- 16 Volgens de anonieme gravure, die is afgebeeld in het artikel van Ekkart op p. lviii van de hier besproken uitgave.
- 17 *De Nederlandsche leeuw*, IX (1891) 66-67. Hoge Raad van Adel (HRvA), 's-Gravenhage, coll. Van der Lely, inv.nr. 801; coll. Snouckaert van Schauburg, inv.nr. 1947. Vgl. ook F.J. van Rooijen, *Het archief van de familie Van der Lely (van Oudewater)* ('s-Gravenhage, 1988) 20, uit welk overzicht blijkt dat de zoon van Maria en Johan, Dirck van Beest van Heemskerk (1634-1685) in 1664 met zijn achternicht Geertruida Delff (1645-1696) trouwde, wier grootmoeder Geertje van Mierevelt (1594-1639) een zuster van Maria was. Hoewel de schilder Mierevelt acht kinderen uit zijn eerste huwelijk had, waren slechts twee dochters getrouwd.
- 18 Afgebeeld in J.P. Arend, *Algemeene geschiedenis des vaderlands van de vroegste tijden tot op heden* (5 dln. in 16 bdn.; 1840-1883), III, 401 (vgl. J.F. van Someren, *Beschrijvende catalogus van gegraveerde portretten van Nederlanders* (3 dln.; Amsterdam; 1888-1891), I, nr. 16), en waarvan een exemplaar aanwezig is in de collectie van het Iconografisch Bureau (IB), 's-Gravenhage. Het schilderij is verbrand in Museum Boymans, Rotterdam in 1864.
- 19 E.W. Moes, *Iconographia Batava* (2 dln.; Amsterdam 1897-1905) nrs. 3894, 3896. De vier panelen hebben ongeveer dezelfde afmeting: 80 (82) x (57) 59 cm.
- 20 Documentatie IB, IB-nrs. 46121, 13780, 13782 en 13784 (in volgorde van leeftijd van de voorgestelden). Het portret van de negentienjarige jongen is afgebeeld in A. Wassenbergh, *De portretkunst in Friesland in de 17de eeuw* (Lochem, 1967) nr. 49, en aldaar toegeschreven aan Pieter de Valck.
- 21 HRvA, coll. Snouckaert van Schauburg, nr. 665. Het geboortjaar van de oudste zoon Abraham de Brauw is een gevolgtrekking van jaartal (1629) en leeftijd (30 jaar) op zijn door D. Finsonius geschilderde portret in particulier bezit (IB-nummer 13809).
- 22 Ibidem, nr. 1947.
- 23 *De Nederlandsche leeuw*, LVI (1938) 476. Van twee kinderen is bekend dat zij te Goes werden begraven, respectievelijk in december 1593 en 31 september (sic!) 1596 (*De Nederlandsche leeuw*, V (1887) 25-26).
- 24 *De Nederlandsche leeuw*, IX (1891) 67.
- 25 Tentoonstellingscatalogus *De stad Delft; cultuur en maatschappij van 1572 tot 1667* (Museum Het Prinsenhof, Delft, 1979-1980), afb. nr. 125. Moes, op.cit., nr. 5057.
- 26 H. van Hall, *Repertorium portretten van Nederlandse beeldende kunstenaars* (Amsterdam, 1963) 210.
- 27 E.A. van Beresteyn, *Grafmonumenten en grafzerken in het koor der Nieuwe kerk te Delft* (Delft, 1936) 34, graf nr. 43.
- 28 HRvA, coll. Snouckaert van Schauburg, nr. 1947.
- 29 Gemeentearchief (GA) 's-Gravenhage, impost op het begraven (60 gulden) betaald 28 april 1701.
- 30 Th. Wijsenbeek-Olthuis, *Het Lange Voorhout; monumenten, mensen en macht* ('s-Gravenhage, 1998) 75, 249, 260.
- 31 *Nederland's Adelsboek*, XLIV (1951) 448 e.v.
- 32 Schutte, *Repertorium*. 93; Aangezien Phillipota Muys van Holy op 30 mei 1607 geboren is, kan ook zij geen kandidaat zijn voor het portret uit 1615 van het meisje van negen jaar oud.
- 33 GA Den Haag, notariële archieven Den Haag, inv.nr. 1636 (notaris Holland Valk van Blanken), 1 maart 1701, fol. 209 e.v.
- 34 Ibidem, 20 juni 1701, fol. 283, 287 en 291.
- 35 Ibidem, 5 jan. 1702, fol. 323 e.v.
- 36 E.A. Engelbrecht, *De vroedschap van Rotterdam 1572-1795* (Rotterdam, 1973) nrs. 188 en 204.
- 37 Ibidem, nr. 209, en *Nederland's Adelsboek*, LXXX (1989) 173-174.

STADHOUDERLIJKE TUINEN ONDER FREDERIK HENDRIK

Vanessa Bezemer Sellers, *Courtly Gardens in Holland 1600-1650. The House of Orange and the Hortus Batavus* (Amsterdam-Woodbridge: Architectura & Natura Press-Garden Art Press;, 2001, 424 p., ill.)

Stadhouder Frederik Hendrik (1584-1647) heeft een bijzonder grote rol gespeeld op het vlak van de architectuur en de tuinkunst. Zijn architectuuropdrachten zijn veelvuldig onderwerp van studie geweest; de door hem gerealiseer-

de tuinarchitectuur slechts een enkele maal en dan met name in de jaren 1940. De (bewerkte) dissertatie van Vanessa Bezemer Sellers wil diegenen die geïnteresseerd zijn in de tuinkunst van het hof van Frederik Hendrik, hiervan een beeld geven. Zij schrijft in haar introductie dat zij een gedetailleerd overzicht van de tuinen rond Frederik Hendriks paleizen wil geven met inbegrip van de oorsprong, de invloed die de tuinen hebben gehad en de onderliggende symboliek. Bij dit alles gaat zij ervan uit dat de tuinen reflecties vormen van de contemporaine geschiedenis en cultuur. De gedachte dat alle hof-tuinen uit de eerste helft van de zeventiende eeuw worden behandeld (gezien de in de titel genoemde tijdsperiode), gaat niet op aangezien de tuinen van prins Maurits slechts terloops ter sprake komen. Evenmin is in het boek een beschouwing te vinden over de relatie tussen adel en tuinen in het algemeen; vanuit het oogpunt van adelsgeschiedenis is het boek interessant vanwege de adellijke opdrachtgever.

Twee tuinen worden in extenso behandeld: de tuinen van het paleis te Honselaarsdijk (hoofdstuk I) en de tuinen van Ter Nieuburch (hoofdstuk II). De andere tuinen van de stadhouder – te weten die bij paleis Noordeinde, Huis ten Bosch en het Buitenhof te Den Haag, het Prinsenhuis te Vlissingen, het kasteel te Buren, het paleis van Breda, het huis Zuylestein en het kasteel te IJsselstein – worden op een beknoptere wijze in het derde hoofdstuk behandeld. Diverse hoofdrolspelers en tuiniers komen hierbij aan bod, zonder dat overigens duidelijk wordt wie de eindverantwoordelijke voor het ontwerp van de tuinen was; de bronnen geven hierover helaas geen uitsluitsel. (Hetzelfde geldt overigens voor de paleizen van Frederik Hendrik, waar-

bij evenmin duidelijk is wie de hoofdontwerpers waren.) Alleen met betrekking tot de wijzigingen en nadere invullingen van de tuin en van de architectuur zijn de ontwerpers bekend. De tuinen worden aan de hand van de afbeeldingen beschreven, veelal zeventiende-eeuwse prenten, en dan met name de vogelvluchten van de tuinen. Deze keuze is noodzakelijk aangezien geen van de bestudeerde tuinen nog in de oorspronkelijke vorm bewaard is gebleven.

Helaas heeft Bezemer Sellers deze prenten niet onderworpen aan een kritische benadering. Afbeelding 47 bijvoorbeeld laat Ter Nieuburch zien ‘zoals voltooid’ volgens een prent van Julius Milheusser, terwijl de hierop aangeduide berceau (loofgang) niet op ander iconografisch materiaal staat aangeduid en Bezemer Sellers evenmin de aanleg van de berceau en het verdwijnen hiervan noemt. Hetzelfde geldt voor de twee riviergoden uit de tuin van Ter Nieuburch, die bewaard zouden zijn gebleven bij het Scheveningse Paviljoen von Wied. Bezemer Sellers identificeert deze aan de hand van dezelfde prent ondanks het feit dat hun huidige uiterlijk verschilt van de weergave op de prent. Mogelijk had een iets uitgebreidere behandeling van de bouwrekeningen – die overigens achterin het boek staan afgedrukt – bij kunnen dragen tot meer duidelijkheid over de betrouwbaarheid van de afbeeldingen. Het is namelijk zeer goed mogelijk dat de vervaardigers van prenten een ideaalbeeld voor ogen hadden, dat uitsteeg boven de realiteit van de tuinen zelf. Of dat het ideale ontwerp in prent werd uitgegeven, terwijl een iets gewijzigde variant van het ontwerp werd uitgevoerd.

Na de eerste drie meer beschrijvende hoofdstukken komen de drie meer beschouwende. In hoofdstuk IV wordt

uitvoerig uitleg gedaan van de architectuurtheoretische kennis die aan het hof van de stadhouder aanwezig was. Ondanks het feit dat de stadhouder in enkele gevallen zelf delen van tuinen heeft ontworpen, wordt de meeste aandacht besteed aan Constantijn Huygens, zijn kennis van de architectuurtheorie en zijn kennissenkring. Huygens had als jongeman enkele reizen ondernomen en uit eigen waarneming onder andere de tuinen van Heidelberg gezien, aangelegd voor Frederik V (de Winterkoning).

Jammer genoeg wordt niet of nauwelijks aandacht besteed aan het hof dat diezelfde Frederik V later in ballingschap in Nederland voerde. Zo worden de tuinen bij zijn verblijf in Rhenen niet eens genoemd. De mogelijkheid dat Frederik Hendrik door zijn onderlinge contacten met de Winterkoning is beïnvloed dan wel geïnspireerd, is een onderdeel dat (beter) onderzocht had moeten worden. Door dit niet te doen, wordt Frederik Hendrik weer in de schaduw van Huygens geplaatst, een tendens die in de architectuurgeschiedenis ook veelvuldig aanwezig is. Het is echter maar zeer de vraag of een dergelijk uitgangspunt wel klopt. Frederik Hendrik was al tien jaar een actief bouwheer voordat de eerste architectuurinteresse van Huygens aanwijsbaar is. Wel kan Huygens worden gezien als spil tussen hof en wetenschappers, zoals blijkt uit zijn uitvoerige briefwisseling. Bezemer Sellers (p. 158) noemt een groot aantal hiervan, onder wie Johan Brosterhuijsen, die door toedoen van Huygens hoogleraar was geworden aan de Illustere School te Breda. Helaas heeft Bezemer Sellers nagelaten de nog aanwezige bronnen van deze personen rond Huygens te onderzoeken. Het heeft er alle schijn van dat zij vooral de gepubliceerde bronnen heeft gebruikt en niet

gezocht heeft naar ongepubliceerde bronnen zoals correspondentie. In dat geval was zij de brieven van Brosterhuijsen in de Leidse Universiteitsbibliotheek tegengekomen, waarin Brosterhuijsen schrijft over zijn studenten en over de Hortus Medicus, een deel van de kasteeltuin van Breda. Bij deze brieven bevindt zich een schets van een deel van de tuin, alsmede een algemene beschrijving van de aanwezige plantensoorten. Hierdoor zou niet alleen de aanwezige kennis van de kasteeltuin in Breda vergroot zijn, maar ook het inzicht in het gebruik van de stadhoudelijke tuinen.

Hoofdstuk V behandelt de stijl en de vorm van de tuinen. Hierin worden de tuinen aan een nadere analyse onderworpen die inzicht geeft in de vormtaal van de aangelegde tuinen. Ook wordt een link gelegd met de architectuurtheorie uit het begin van de zeventiende eeuw. Vooral de mathematische component wordt als belangrijk gezien. Bezemer Sellers poogt dan ook de tuin van Honselaarsdijk te verklaren door een raster van vierkanten over de plattegrond te leggen. Deze poging moet echter als nogal zwak worden betiteld aangezien het verloop van de rasterlijnen nogal willekeurig gekozen is, waardoor de indruk ontstaat dat naar het bewijs is gezocht dat niet direct in het historische materiaal kon worden gevonden. Terwijl een aantal tuinen zich inderdaad kenmerken door de aanwezigheid van tuinparterres in perfecte vierkanten, moeten bij Honselaarsdijk al dan niet paden bij de oppervlakte van parterres worden gevoegd om tot vierkanten te komen. Hebben de toenmalige ontwerpers werkelijk gewerkt met een raster van vierkanten of hebben ze in dit geval juist specifiek hiervan afgeweken?

Tot slot wordt in hoofdstuk VI gezocht

naar de diepere betekenislagen die ten grondslag liggen aan de ontwerpen van de tuinen. Met name aan het motief van de gekoppelde, dubbele cirkel wordt aandacht besteed, aangezien dit een element was dat in een aantal van de tuinen voorkwam. Hierin bestond echter wel een zekere variatie. De bekende tuin bij het Binnenhof in Den Haag bestond uit twee cirkels bestaande uit berceaux met tussen de beide cirkels een rechte loofgang. De tuin in Vlissingen bestond echter uit twee cirkels zonder de verbindende loofgang. Bezemer Sellers schrijft aan dit gebruik van cirkels een kosmische betekenis toe, die vergeleken wordt met andere artefacten uit de zeventiende eeuw. Een dergelijke extra betekenislaag werd veelvuldig toegepast en het is aannemelijk dat een dergelijk gedachtegoed ook van toepassing was op de tuinarchitectuur.

Concluderend kan worden gesteld dat het boek bijdraagt aan de kennis van de Nederlandse tuinarchitectuur uit de zeventiende eeuw, alhoewel onderkend moet worden dat methodologisch en onderzoeksmatig de nodige kanttekeningen bij het boek zijn te plaatsen. Door voor de hand liggende bronnen niet te raadplegen mist het boek een bepaalde diepte, die de lezer inzicht zou kunnen geven in gebruik en betekenis van de tuin. De gewone lezer kan hierdoor het gepresenteerde materiaal minder goed op waarde schatten. Waarschijnlijk is het boek dan ook met name interessant voor specialisten in tuinhistorie, die het gebrek aan context in het boek op kunnen vangen door hun eigen, maar niet in het boek vermelde kennis.

P.F. Vlaardingerbroek

SCHITTEREN VOOR DE NATIE BUITENPLAATSEN EN DE INTEGRATIE VAN DE NEDERLANDSE ELITE

Rob van der Laarse en Yme Kuiper, ed., *Beelden van de buitenplaats. Elitevorming en notabelencultuur in Nederland in de negentiende eeuw*, Adels-geschiedenis, III (Hilversum: Verloren, 2005, 256 p., ill.)

De levensstijl van elites trekt constant aandacht van het grote publiek. En dat is niet van vandaag of gister, maar al meer dan honderd jaar het geval. Tegenwoordig is er een mateloze hoeveelheid tijdschriften, televisieprogramma's en websites die voorziet in de behoefte mee te leven met de *rich and famous*. Een ruime eeuw terug was het aantal romans, kranten en periodieken dat voorzag in deze vraag, veel kleiner. Met de toename van deze informatie is ook de inhoud van de berichtgeving sterk gewijzigd. Dat is een gevolg van verschillende ontwikkelingen zoals de groeiende omvang van de groep mensen die in de schijnwerpers staat, veranderingen in het leven van de beroemdheden zelf en – niet als de minste factor – de economische drijfveren in de journalistiek.

De hedendaagse fascinatie voor het leven van de *celebrities* is steeds meer gaan omvatten. De stijlvolle of uitbundige woningen, de interieurs met allure, de prestigieuze sporten en snelle auto's, de *haute couture* en het nachtleven met exorbitante partijtjes, de relaties, de compromitterende scènes en ruzies, tegenwoordig horen ze er allemaal bij. De moderne paparazzi maken in hun nieuwsocht van vrijwel alles *sex, drugs & rock-'n-roll*. De exclusieve reportages van de weergalozes levensstijl van de